

СЭКП ТК-ның «Идеология, политика-кижизидилгелерге»...

БҮГҮ ТАЛААЛЫГ

СЭКП ТК-ның «Идеология, политика-кижизидилге»...

Совхозтун ажил-шигелерин ортузунга...

Сезондун ажилдарына доо-зулаган...

Кижизидилге ажылынын ба-за бир аз...

СЭКП ТЫН ОБЪЕКТУУН БАЗА ТЫВА АССР-НЫН...

Совхоз бо чылдын он айларынын...

А. МОНГУШ, совхозта партия комитетинин секретары.

Совхозта 147 комсомолчу аныктар бар...

КОМСОМОЛЧУ ОТЧУГАШ-БИЛЕ

Сезондун ажилдарына доо-зулаган...

Сезондун ажилдарына доо-зулаган...

Сезондун ажилдарына доо-зулаган...

Сезондун ажилдарына доо-зулаган...

Кайда кижизидилге ажылы аз...

Кайда кижизидилге ажылы аз...

Сезондун ажилдарына доо-зулаган...

Н. КУУЛАР, совхозта комсомол комитетинин секретары.

АЗЕРБАЙДЖАН ССР. Далайга өрүмнөр аймактарына «Нефтяны Камни»...

ЧУРУКТА: Исрафила Гусейнов (ортузунда) бригаданын кезгитүүчүсү...

Ю. РАХИЛЬДИН ФОТОСУ. СЭТА-нын фотохроникасы.

УГ-ШИИ ЧААРТЫНГАН

«Болшевик» совхозтун төндүзү...

Районун болгон совхозтун ажил-агы...

Идеология, политика-кижизидилгелерге...

СЭКП ТЫН ОБЪЕКТУУН БАЗА ТЫВА АССР-НЫН...

А. МОНГУШ, совхозта партия комитетинин секретары.

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

Мурнуку чыдарга көрдө бо чылдын...

В. САТ.

АЗЕРБАЙДЖАН ССР. Далайга өрүмнөр аймактарына «Нефтяны Камни»...

ЧУРУКТА: Исрафила Гусейнов (ортузунда) бригаданын кезгитүүчүсү...

Ю. РАХИЛЬДИН ФОТОСУ. СЭТА-нын фотохроникасы.

КИЧЭЭЛДЕР ЧОРУП ТУР

Кач-Хемчик мый белектээр үчтөгүндө...

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

В. И. Ленин аттыг «Тыва лаг-дугу»...

Итчала-даа арылгаччылар боттарынын...

Күжүгеттин бригаданын 1979 чылдын...

Н. ООРЖАК.

Хүлээлге күсөлдөзүн хынап тур бис

ЧЫЛДЫ ЧЕДИШКИНИНГ ДООЗАР

«Кызыл улетир туду» аргелегинде Кузьма Афанасьев...

К. Битковтун бригаданын ажилдарынын...

К. Битковтун бригаданын ажилдарынын...

К. Битковтун бригаданын ажилдарынын...

Н. ООРЖАК.

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫНЫҢ ПОЭЗИЯЗЫ

Москвадан Лужникиде Спорт ордунга шулукчу Евгений Евтушенконун кылган поэзия кезээнинде чалгача чарлааларындын мындай огуруларын номчуп болур болган:

«Чилинин демисежип турар патриоттарына дугааларынын фондугуна».

— Чили деп сөс дегейде шычы кижилеруууну демисежип болгаш килеңия динимди боюн чангыламын турар, совет литераторларга интернационализм кезээ шагга чогадыкчы ажилдык болгаш амдыралдын арта басыс дүрүмү болуп келген. Бүгүн бистин чүрөктөрүнө «Панотеттин дунтамы сонезин» — деп, шийтирилди кыйгы салганнар биле кады. Шулуктериниң баз оо дээш демисежипер.

Кайтамчы маалыр чоңут Чилиге ийн катаран мен. Мында мээң өнүктөрүм эвээш эвес. Оларын хей кезинин салым хузуу бидиммес. Бо дугайын «Сант-Игодо көгө-буга» деп шулууделимин болгаш өскө-деда шулууктерини бижип тура, болор чордум. Мычалада өлгөн демисаалчидер белин тулутушунун уламчылар болгай. Мээң удуг аянтуу, антифашист Пабло Нерудуга тураскааткан кезээң киржи тура, бо дугайын сеткил сүрөдөлдиг халыкың биле боллап турдум. Кезээңи Чилине кижинин арте-ажымы дээш Англиада демисежип турар комитетте организаастаан. Анда шулууктер номчурун бөдүмүнү дамааты дуулаатмен кылдыр санаап мен. Ол ышкаш Чилини чоңу-биле апсеткил каттыштырымын Испанияга болган делегей конференцияныга база шулууктер номчудум. Залга олурганнар

бут кырынга туруп келгеш, ыракта, а бисе мындагы чоок чурттуң бажын мөгөйтүп көрбөөн маалырадынга байыр чедирип турганин кажан-даа утпас мен.

Чили демисежип турар. Чили тилээр, бис алаа бузурур бис. Мычалада амдымында ол болбаан. Сагыш-сеткилин кым-даа оожуктур-бас учурау. Чүте дээрге, чоғум-на харын сагыш амыр чоруктук түнелинде арте-ажырга фашизм кире бээр болгай.

Оожураа, бот дугайты бо-лаар чордо, бөдүнү тодуг чор-руунга мейзегериянын чырык чөр кырынга ажың чок — деп, СЭТА-нын корреспондентини биле беседазынга шулуукчу чугаалаан.

Евгений Евтушенконун бо чогадыкчы кезээңи диндикчылар мурунуга оюн 30 чыл дуртузунда кылгып келген чогаал ажилынын бир аныгы өттөдү болур. Бо үениң дуртузунда оюн шулууктерини 32 номнары үнгөн. Оларын лаштыкы 60 дылче ооталдырган. Шулукчу бүгү дилерини 64 чуртуңа болуңуң шулууктерин тургускан концерттиң залдап чорган.

— Мычалада эң не өөрүшкү-дүвүрөөнүнүн, эң не көз учуражымыкчынар — бөдүнүң төрөң чөринге номчукчулар биле учуражымы болур. Бистинде эг поэзияга мындай ынактар кайда-даа чок. Бөдүнүң чоңунун, бөдүнүң чуртунун огу мен деп мининиң дег удуг ас-кежи болгаш харысалга чок — деп, Евгений Евтушенко чугаалаан.

Е. ХОРЕВА,
СЭТА-ның корреспонденти.

КИЖИ ЧЕРИ КИДИРЭЭШТИГ

Чогаалчының орук демдегелдеринден

Тываны көргөн кижилер ову дагылар-ла Шейбарияга демейлээр болгай. Мында черсе кадык-бир үлденин бар-дыр деп чүгөш Шейбарияга баргаш бузурур мен. Болум хуумда боадырмын. Тываны Шейбарияга эвес, харын Шейбарияны Тывага демейлээр болза, чыгыр чок боор. Чүте дээрге Төрөң Тываны Шейбариядан чараш деп көргөш мен.

Чүте? — Ол дугайын, тайдылгыларын орадалжып көрөйн.

Шейбария дугайында тоол-чургу чугаалар көвей. Оларын бирээни бо: шаг-шаанда бурган башкы делегейин, бусу чурттарынга байлак үңгү турган чүвө-дир. Бир чуртка — аламы, өскөзине — мөңгүн, чамдыктарында хомур-дам, демир-дам-даа таваржыл турган. Шейбариянын элээш кээрге, бурган башкы кезек болагаш мында дэн: «Шейбарияга байлактын херөө чок, мен ову чыгап кылдып алдыр мен». Ычынгааш Шейбариянын чери байлак чок артак, а бөдүнүң байлады конугу чарам, шынап-ла чыгап оран. Шейбария бо тоолуругу чугаалаа жазок дүгүлү турар, ооң черида кадык-даа байлак чок. Чурттуң үлдөтүп чыгыртып аштырар, аштырар ап турар. Ычынгааш кээрге аштырар дүгүлү эвес-лектилеринде соңуураа чок турган. Ооң учурунда 1847 чылдан бээр Шейбариянын деңсөөрүнө дайын болбаан. Чүе ажык чылдар дуртузунда мындай чурттуң сабыраас ар-газы чок болбай канчаар. Ычынгааш Шейбариянын көдээ ажык-аргык аажок сабыраан, черини кыры чараш, чангыс үлдү-даа орун ажык-латкыман чөр чок деп көөрүм чок чугаалап болур.

«Бурган чалааның» наймысылаа Бери хоорайның эли база тоолуругу чугаа-биле холбашкан. Ону эң баштай үлдөтүлгөн тургускан кижилер ат тил чалаан мында дэн чүвөгө: «Ам ашпап чорукташ калдык аң өлүрү болдум, оон-биле бо хоорайны алаар мен». Ашпап чоруктан ол кижилер өлүрүп алган, мынаганаш Бери деп алаан. Бери дээрге немен мында «хайракан» дэн сөс. Хоорайның сулдасы кылдыр база адыг дүрүзүн шилеп алган.

Шейбария деп күрүңнөң бөдүнүң тускай дыгы чок. Ол чурт үш кезекке чарып турган: немец, фран-уз, италян.

көзөк бурзуу база ол дымларга чугаалажып турар.

Бис Барымы Европаның чурттарында аша черлер көрүп чорбаан бис. Чангыс ломак-биле чугаалаар, ажалдап чорбаан бис. Хоорай бурдуге кижилер биле учуражып, совет күрүңнөң черини кишилерин, совет кижилерин амдыралынын чагайжызын, Коммунисттик партияның тайбыга ынакшыдыг политиказын суртаалап чорбаан бис.

Бистер беш-беш кылдыр бичир бөлүктөргө үстүп алгаш, элөөгө буугар учуражыларга барып турдувус. Мен бир дугайында Бериге совет эли черини ажилдакчылар биле ажык чугаалажымыкчыга кирешич мен. Совет эрге-чагырганың чыдарында Тываның экономиказын, культуразымын, эң ызыңгыч литературазымын аажок көз-жөңүнүн дугайын чугаалаарымга, элчи черини ажилдакчылары удуг соңуураа биле дыңап, адып таскап, менээ байыр чедирип турдулар.

Учуражыла соонда Шейбарияга совет элиң Владимир Сергеевич Лавров шайлагып кылган. Бүгүгө чакын буугаар дөгөргөш туру алгаш чөмөңнү, дөөрөңнү, учу дегем Совет Төрөң чуртувусу

дур. Даштыкыда иштинде чере нилдыг хевирлиг чоран, машина дээрге кижиниң мунар ады-биле-дөмөй. Эң мылаңы анык кыстар дагылар-ла машиналыг хал турар чоран.

Бери — чараш хоорай. Соңга характерында, балкониarda шүптүзүндө чечектер тарып каан. Кокудуура-ла кызыл чечектер. Көс хоорайлар нилдыг эвес. Чүте дээрдиң сооңунда билип алган бис. Бериңиң чурттакчылары чылдык-на «Кымың сонгазы эң чарашыл» деп конкор эрттирип турар улустур. Аша кварира бурдуу киржи турар. Ычынгааш соңга, балкюн бурдуге чечек тарып каан.

Чере мынаш Шейбариянын удуг-даа, бичин-даа хо-раайлар, көдээ-даа черлер шүптү ыдык чорай, арык-диг, чурмуңг, Машина, мотоцикка, чага-терге турар черлерин дөгөргөш тускай доктадып, шыйгылап каан. Кижилер кудумчуг чораш, таакмы сызы белиң октаарында чаладыр. Кудумчулар кылгаш бажынынын тас кылдыр гайдап, буулу каан, «Бурга чалаа» болгаш нилдык мы, каан.

Ооң соонда элчи чериниң бирги секретары Евгений Иванович Стрелечек баштадып алгаш, машиналарга олурдукан, дүксөк Бериин соңуурап көрдүс. Элчи чериниң ажилдакчылары машиналарын шүптүзү боттары молаачылар чор-

К. КУДАЖЫ.
(Уламчымы).

ЧАШТАР МАНАВЫШААН.

Сутте, ногааларда кижиниң организмине, кадыкшылыгы эң херек азым-бирү витаминер барында бо продукттарын темге дайы-биле ажилдаары оша чугула учурудуулуң дээр кыма-даа билинээр. Ычынгааш өзүн орап аш организмин кадыкшырак болурунга оларын ажалын үңкөп четтирмес.

Бистин республиканың эң мрак, кымы-кымыгар черлер — Овур, Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга, Эрин, Тес-Хем, Току районнарын чурттакчы чоңу-ла, ажал-аргык чыгыр чартофель чоң аймаан кончуп эвээш турар астуру турар. Ук районнарын база оларда соңууларын удуручулары, специалистери, чурттакчылар-даа оон кол-ла чыгааларын аглар-бойдустан кадыкшырын биле, картофель, нога-тарыл өстүрөңгө тарымактыг кара хөрүн чөгөй, сугу ажилдаары берге дээр-биле, үрөңнөөр — четир кылдыр тыгылтын ап шылавай турар биле тайыларан турар. Ычынгааш сажал-агай, от-буле бурдуу — орогой» деп кайгы-биле чоң ортузунга тайкылар, организаастаан ажилдар чуртталып турарын, картофель, нога тарымын кезээң кижилерге маанилээ кезең-биле дуза чедирбей турарын база чамакы чурттакчыларын боттарынын ажал-агай чыгааларын ажал-агай эркинээрлер. Оон бир чөргөштер бо ажалды чер-черлерге бир дем-биле массалыг чорудуң

эзелээр болза, байдалы элээн ажилдык ап болурунун аргазы барын чамакы аштуу-астарын дуржулганы бадаткан турар.

Район, ажал-аргык бурдуу-ле сүт-баран фермалары бар. Олар бердеген план-даалга буугар сүтү бурдуру, күрүнеге салып турса-даа, чурттакчы чоңунун сүтке негеделин дөмөй-ле хандырып шылавай турар. Устүнде алааны районнарын салды-мага-зинеринге сүт чылдын кайды-даа үеңиле хошар кирер.

Мындай байдалда чурттал, ажалды турар ажилдык элек витаминер продукттарын темге кончуп эвээш ажилда турарында, мылаңгы бичин уругларын өзүлдөш, кадык

лызы витаминерлиг продукттарын чөмө дыма эвээш ажиллап турарымын. Магазинге турар чечерин асортиментизе кончуп кызым, колдуунда даган, крупа аймаа, ажалдып, дуузан, консервалар ногаалар болур. Бичин кижилер чыдап чедирерин таарыштар кылган «Малыштыг», сүттең кылган продукттарын мында-хаал көөр-дүр бис.

Чайгы үеде сүтү албан организаацияларга, уруглар албан черлеринге үшүтирил, артыкны магазинге сатса-даа, чоңун хережелсе дөмөй-ле долу хандырымай турар.

Уругларын сүтке, сүттең кылган продукттарга хережелсе хандырып экинжиде-

ри-биле район төвү Ханзагайгы суурга сүт кунязын кылды дугайында шийтерини шадга-ла хуулаң алгаш, дөриг-херекелерин-даа чөгө-лө, тускай бажымын-даа туртузган. Ычынгааш куня болу дүңгө чөдө ажиттыман. Чыдаалары чүдө? Бо айтыртыш Овур райкутуккомунга дарааларың оларга чамакы Ч. К. Ч. Шугуу-Мааларга калган мен. Оон харылааны болза:

— Сүт куняны ажалды дээрге, оон херг-херекелерин ажилдадырыңа түс керини электростанциянын күрүчү чөдөшпөс болган. Удуг

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ШӨЛДЕ ООЛДАР АЧЫЗЫ

Республиканың хоочун шырдакчыларынын бирээни К. Ондар Тыва АССР-ниң бирги чери дээр ам эртип турар чемпионаттын дөртүк салымына көрүктүлгөн кижээгейин хаара туткан. Чүте дээрге ол чангыс-чангыс тергелер төңчүлүгө оюнга аламы оол арта берген ойнап оран. Ол дуржулганы удуг болгаш ажалдыкчынын тергезин оолдар дуузы-биле бир көзөңкө иштине мунгаштап алгаш, бөдүнүң тергези-биле шөлдүң бүгү девискээринге хостуг ажилдап, шөлдө хөдөлгөн кижилерин кылганмын түнелөө оон ажык баштыг оолдары соңуу шүтүмчө шүртүлүчө болгаш, мерзегелериничиниң беле турганнар. К. Ондар элээр каш мерге үндүрүп ап болур аргалык алаарга Ш. Монгуш уттурганынын демээ кылдыр шакып калдыкчылар. Шырдакчы бөшкө оон мурунда салгыч Эркининиң шыгуучулары Ш. Булуң чыгы-биле удуг алган.

Дөртүк салгыч чедир мартуздаанын кижичелдериниң шийлектери Максис Монгуш биле О. Бегин бирги хөргө учурашкан. Олар бот-боттарынын эки бичир, ден чергериниң пидиричалары болганмын арзында хаймынажыл каан.

Өвүрүнү шыгуучулары Май дон Монгуш Бай-Тайганын чемпиону Ш. Херктиниң нояныче доот халлаша, карнон бажында турган чамак оолдарын дөгөргөш төндүр ууткаан. Бузурадып удуг үңгөш, тыгелделик санга чөккөн.

М. Ады-оол биле К. Оор-жактын арасында демисел чидел болган. Баштайгыч тергеге удуг аң тевелди арта-даа, шөлдүң мерге талааның ажык баштыг үш артык оолдуг аларгаш, оларын дуузы-биле киччыктырбай уткан. В. Луканов агы-биле ойнаа-ла, халдакчынын күштөө дөрибей, идепкейил эвес көптер кылгалаан. Оон шийтир чөк ойнап ораны В. Бузук-ев чөгүтү ажитлаш, Лукановту дүкүп бээринче алба-даан.

Ч. Оюң, В. Заборин-биле тергелер ажитлаш чөдөмчөгил ойнааш, арыг удуг салып ал, маргалдаа биле ажалдык ажилдык. А. Делгер-оол удурулганмын В. Сарыларын (Чөн-Хемчи) частыргып (Чөвөн) ажитлаш, удуг үңгөш, бир санын таблицаже кинр бижээ.

А. Сулейманов-А. Монгуш-ка, В. Динар-Д. Будуга, К. Монгуш-М. Тулуше уттурган. П. Артамонов-С. Донгак хаймынажыл. Д. Ондар-А. Кольчиков салгыч соңуура-латкан.

Дөртүк салгы соонда Максис Монгуш, О. Бегин — 3,5, Ч. Оюң, М. Ады-оол, В. Бузук-ев, А. Делгер-оол — 3, К. Ондар, В. Сарылар, Малдон Монгуш — 2,5 санын мурунп турдулар.

Чемпионаттын кыркычылери декабрь 14-те, пятиннада 10 шакта республиканың чемпионат дээр шак-биле дур-ген ойнаарын маргалдааны эрттирер.

С. ДАНЗЫ.

ХЭЭЛИ ДЭЭШ КЕЗЕМЧЕ

Шакты хоорайнын Иштики херектер эргеленини КАИ-нин орук хайгаралынын инспекторлары Е. Трейков биле С. Кошкин олар КАИ-нин шитатан лашаар ажилдакчылы Л. Морозов биле кады орукка албан эртерин демур-нылап турганнар. «Мирная» шактынын өрүмчөкчизи В. Кудиковтун мотоциклди Кошкин тургузушкан Мотоцикст эркин болган, мынаганаш сержант Кошкин ол дугайында протоколду тургуза каалкан.

— Ажалдап турар черин сөңи шаңкала телевириңиң кадыр, шөлдөңиң база чүгөш кижилер адыр апарган-дыр сен ийин, оон мыай чүрүм үрүңиң эвээш торгаал база төлөөр апаар сен — деп, Кошкин мотоцикка эвээңге чугаалаан.

Кудиков аажок аңгалды ай-ва бөлгөш, сержантыдан айттыган.

— Херекти бир азым эркин кылды болбас бе? — Алаан рубльден эккел

че, замкы чүвө аша эртер. Кошкин протоколду Трейковка берип тура, алган хээн-биле, үдөңдү дугайы оон-биле дугуруп алган. Чүрүм үрөңнүн экишын эккөрүң биле, Трейков протоколду болгаш эркин чоран дугайында азымын үзүткөп каалкан. Оон хээнин ден чарып үлөжин алганнар.

Ийн шак эртенде Кошкин «Жуулу» машинанын чөдө-чүмү иштинга гугузуңуң зардуу токары В. Невзоровту база тургузушкан, чөдөчү бичин эркин кижилер болган. Ол үдөлдө хээн дугайында дугурулгач кылдырын кой-инини инспектору Морозовка дааскан.

— Чоңаңы эрген артымы дээр болза, чүе рубльден эккел — деп, Морозов аша чугаалаан.

Невзоров ашын кат-вези В. Т. Жоржонинден чээп алган, мычала-даа милиция

ЧАА КИНО

Республиканың киноэкраннарында журналист эртемниң Софико деп хөрөңжөң кижиниң азы-хуу амдыралынын дугайында кыргускен «Хуу айтырлар» талазы-биле элээр каш интервь» деп кино үңүп аргалан.

Киноу «Грузия фильм» киностудиязы кылды үндүргөн. Софиконын, оолон Грузия ССР-нин удустуң артини Софико Чинаурели ойнап турар. Софиконын аша Арчилин ролунда артист Гия Багдидзе.

Өске ролдарда артистер Кетеван Орахелашвили, Жанри Долашвили, Салема Кангели, Кетеван Боторишвили, Леван Абашидзе.

«Тру» солуудан.

РЕДАКТОР В. С. ШАРАВИН.

НЕСКОЛЬКО ИТЕРВЬЮ ПО ИШТИКИ ВОПРОСАМ

Редакцияның адреси:

Кызыл, Штепкин-Кравченко кудумчуу, бажы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларынын 2-35-24, 2-31-75, ларысалгалы секретарынын 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партияны амыралык болгаш совет тургузу кидиртериниң 2-37-13, пропаганда кидиртериниң 2-31-75, культура кидиртериниң 2-23-54, көдээ ажал-аргык кидиртериниң 2-21-47, улустур кидиртериниң 2-22-64, чага кидиртериниң 2-41-27, информация кидиртериниң 2-20-60, корректорларынын 2-27-41, букалтерияны 2-12-45, солуу келбей барганда 2-32-75 телефоңе долгар.

ДЕКАБРЬ 14-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Хуу айтырлар» талазы-биле элээр каш интервь» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хабстин амданы» (3, 4-кү фильмдер) 14.30, 17.15, 19.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Салмыктыг динистиң чер долгандыр аян-чоруу» 10.00, 15.00. «Уйнакчи Орон» 11.30, 13.10. «Чоок ырак» 16.30, 18.30, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Киночымызы» 13.00, «Хабстин амданы» (1, 2-даны) (3, 4-кү фильмдер) 14.20, 17.20, 20.10 шактарда.